

Предлог мера за опоравак српског грађевинарства

1. Увод

После другог светског рата, државна политика је захтевала интензивну изградњу електро-енергетских објеката и постројења, саобраћајне инфраструктуре, индустријских, стамбених, туристичких и других објеката током које је омогућен развој научне, образовне и привредне делатности у грађевинарству и развој великих грађевинских система са високим рејтингом у свету.

Држава је политиком несврставања промовисала и помагала грађевинаре у наступу у иностранству. Подстицајем извозно оријентисаних предузећа, кредитирањем и осигурањем извозних послова остварен је значајан девизни прилив у земљу. Српско грађевинарство је у тим околностима представљало најзначајнији део југословенског грађевинарства. Запошљавало је преко 150.000 радника, приходи остварени у грађевинарству били су на нивоу 7-10% НБП а нето девизни прилив премашивао је милијарду \$.

Српско грађевинарство под теретом дезинтеграције земље, ратова у окружењу и одсуства инвестирања губи тржиште у земљи. Поред ратних догађаја у земљи на немогућност пословања у иностранству одразили су се рат у Ираку, распад СССР и увођење санкција ОУН према Србији.

Двехиљадита доноси друштвене и политичке промене које доносе наду да ће Србија у новом веку ући у демократију и тржишну економију. Политичке промене омогућавају повратак СРЈ/Србије у међународне политичке и финансијске институције, интензивирање приватизације, обнову земље и прилив страних инвестиција.

Међутим, либерализацијом економских односа са иностранством српска привреда, ојађена у претходној деценији и без државне заштите, није била у стању да трпи страну конкуренцију већ даље пропада или постаје јефтин плен страних компанија.

Обнова земље почиње страним кредитима уз наметање услова за учешће на тендерима који формално елиминишу српске грађевинаре из конкуренције за добијање посла. Затим следи фаза оснивања грађевинских предузећа од стране реномираних страних компанија које апсорбују значајан број кључних кадрова из српских грађевинских предузећа и тиме додатно умањују њихову конкурентност.

Новоформирана предузећа страних компанија, иако без услова за самосталан наступ, користе се ресурсима својих оснивача па и ако формално неподобне добијају послове за своје осниваче а домаћа предузећа су осуђена на подизвођачки статус у реализацији ових пројеката.

Интерним санкцијама и мерама државних органа, законодавних и извршних, у протекле две деценије, ова делатност доведена је до колапса.

Грађевинска индустрија Србије налази се у завршној фази нестајања. Доминација страних компанија на државним пројектима који се реализују по основу међудржавних договора или финансирања из кредита међународних финансијских институција, изостанак приватних

инвеститора, финансијска недисциплина инвеститора, презадуженост код банака и оптерећења високим каматама, прете опстанку већини грађевинских компанија. Слично је и са инвестицијама из буџета Републике Србије.

Број запослених у грађевинарству је алармантно низак а учешће домаћих грађевинара (без фирми основаних страним капиталом) у БНД мањи је од 2%.

Поред уништења привредних друштава у делатности грађевинске индустрије уништена је и законодавна регулатива, стандарди и техничке норме и прописи као и институције које би требало да носе ове послове. Тржиште је потпуно неуређено, и за обезбеђивање послова за српске фирме теже од било ког страног тржишта.

Ова привредна грана се без помоћи државе не може опоравити уз напомену да државни ауторитети морају задужити струковне институције грађевинске индустрије да предложе мере за опоравак и да усвојене мере реализују уз одговорност држави.

2. Основни проблеми српског грађевинарства

Без помоћи државе, као што је то у свим осталим земљама, ова привредна грана нестаће, неопходне послове водиће стране фирме, без конкуренције домаће привреде, по знатно вишим ценама од реалних, користећи монополски положај на тржишту. Тако, домаћа оператива, свешће се на мале фирме које ће бити подизвођачи по ценама које им се наметну, а надасве неспособна за даљи развој и наступ на страним тржиштима.

1. Неуређеност тржишта као последица недостатака адекватне законске регулативе којом се уређује наступ и извођење инфраструктурних објеката (лиценцирање предузећа, класификација објеката, капацитети уговарања итд...) и регулативе везане за изградњу објеката (Закон о планирању и изградњи и Закон о јавним набавкама).
2. Искључивање домаће грађевинске оперативе и индустрије грађевинског материјала на скоро свим тендерима за чија средства се задужује Држава Србија, као и тендери који се финансирају из буџета РС или њених корисника третирају се као међународни. Иностраним фирмама се омогућава наступ преко ћерки фирми, односно новоформираним друштвима са ограниченом одговорношћу да конкуришу домаћим предузећима.
3. Приликом склапања уговора, када су државни органи, институције и јавна предузећа инвеститори, избегава се уговарање рока плаћања, валутне заштите или клизне скале.
4. Недостатак законске регулативе за пословање страних компанија као и компанија основаних страним капиталом, као и рада страних радника (Закон о привредним друштвима и Закон о раду).
5. Слаба подршка банкарског сектора, који би требао да прати грађевинарство, пре свега за обезбеђење гаранција за домаће фирме, како би равноправно учествовале на тендерима у конкуренцији страних компанија.
6. Недостатак стратегије очувања предузећа од општег интереса.
7. Недостатак дугорочног плана газдовања српском путном инфраструктуром.
8. Изостанак помоћи државе за наступ на страним тржиштима. Пре свега се мисли на недостатак гаранцијског фонда, са строгим критеријумима за доделу.

3. Предлог мера за опоравак грађевинарства Србије

Најважнији и ургентни предлози мера односе се на уређење тржишта и стварање услова за већу упосленост грађевинска индустрија Србије. Предлажу се мере да опстанак и даљи развој. Тржиште инвестиција у Србији је потпуно либерализовано, без икаквог плана државе у смислу заштите домаћих компанија и радних места, у оквиру уређења тржишта.

Кредитни услови су такви да практично онемогућавају учешће домаћим привредним субјектима, што би требало да буде преговарано у фази уговарања кредита. У преговорима са кредиторима морају да учествују познаваоци привредних услова и капацитета домаће грађевинске индустрије у области инвестиционих радова. Слично је и са захтевима кредитора за инвестиционе подухвате-пројекте који се реализују билатералним споразумима са државама даваоцима кредита. Директне државне инвестиције, такође се не припремају и не тендеришу у смислу заштите домаћих компанија. Све друге земље раде на заштити своје грађевинске индустрије и оперативе, а ти услови су временом све оштрији.

Грађевинарство је најбољи показатељ економије земље. Прво осећа долазак економске кризе али и прво даје знаке опоравка. Поред фирми из своје делатности грађевинарство активира низ других привредних града земље.

Зато с правом очекујемо да ће надлежни органи државе опоравку грађевинарства посветити дужну пажњу и елан као и код решавања стања у железари у Смедереву, петрохемији и другим областима у којима су постигли запажене резултате.

Струковне институције и још увек активна привредна друштва грађевинске индустрије располажу релевантним кадровским потенцијалом за дефинисање мера државе за опоравак и ношење одговорности за њихову успешну реализацију.

Очекујући скори сусрет са председником Владе Србије и надлежним министрима спремни смо да елаборирамо списак најважнијих проблема за опоравак грађевинске индустрије и дамо конкретне предлоге за мере државе којима би се ти проблеми решили.

Овом приликом наводимо само две групе питања која обезбеђују основне претпоставке уређеног тржишта за пословање грађевинара а то су:

- мере за уређивање тржишта и
- мере за повећање упослености.

3.1.Мере за уређивање тржишта

3.1.1.Лиценцирање пројектаната и извођача

Уређивање тржишта грађевинске индустрије Србије може се спровести само уколико имамо адекватно лиценцирање грађевинских предузећа, без обзира да ли се баве пројектовањем, инжењерингом и консалтингом или непосредно грађењем.

Законом или подзаконским актима треба увести класификацију пројеката (нискоградња, високоградња, хидротехника и сл.) у зависности од вредности посла и специфичности технолошких захтева за које се издају лиценце предузећима.

Лиценцирање предузећа увести према наведеној класификацији пројеката по утврђеним критеријумима: укупног годишњег прихода, референтних објеката, расположиве опреме и кадрова

Само лиценцирање је поступак валоризације одређених ресурса предузећа кроз њихово квалитативно и квантитативно анализирање. Ти ресурси су: знање и искуство, техничко-технолошка опремљеност, процедуре у примени ИСО стандарда, референце и финансијски потенцијал. Треба уредити поступак и услове лиценцирања. Орган који ће их издавати образује надлежно министарство а чине га именовани представници министарства и струковних институција. Непоштовање истих, резултирало би губитком лиценце.

Ефекти ове мере су вишеструки, од сузбијања сиве економије, преко увођења реда на тржишту, укидања нелојалне конкуренције и „дампинга“ али и повећања правне и финансијске сигурности инвеститора.

Изузетно је важно, да се лиценцирањем стичу претпоставке за транспарентност избора извођача, али и реализације уговора, што је важно за јавне инвестиције и државну контролу њихове реализације, чиме се смањује простор за корупцију.

3.1.2.Регулисање услова за рад страних компанија

Законом уредити наступ страних грађевинских компанија на тржишту Србије. За њих би се издавале посебне лиценце по посебним критеријумима, водећи рачуна о заштити српских грађевинара, али и отворености тржишта, како не би дошло до монополског положаја наших предузећа.

Стране грађевинске компаније могу регистровати у Србији представништва, филијале и предузећа (односно привредна друштва) уз испуњење предуслова везаних за ангажовање потребних струка за рад и функционисање тако регистрованог ентитета.

Наступ компанија из Србије, основаних страним капиталом (д.о.о.), треба да буде такав да се вреднују њихове референце остварене у Србији, расположива опрема у власништву предузећа у Србији и кадрови и радна снага у Србији. Не могу се користити потенцијали и референце фирми које су их основале из иностранства, јер нису гарант извршења обавеза. Онемогућити да посао која добије матична страна компанија, преузме њена ћерка фирма (д.о.о.) у Србији, која нема капацитете и одговорност да изнесе посао.

Чињеница је да све стране фирме које су добиле послове на овим тендерима и које плаћа Држава Србија изводе посао са српским подизвођачима и српском радном снагом. При томе српски подизвођачи раде по ценама које су неколико десетина процената ниже од уговорених цена са носиоцима посла.

Један од разлога је онемогућавање домаћој оперативи да учествује на тендерима непотребним подизањем тендерских захтева на ниво који домаће фирме не могу да испуне.

3.1.3.Организовање ефикасне инспекцијске контроле

Инспекцијске службе на свим државним нивоима треба организовати тако да стручно и ефикасно прате спровођење прописа и квалитет извршених радова.

3.2.Мере за подстицање уписаности

3.2.1.Учешће на пројектима државних инвестиција

Имајући у виду да ће држава преко својих органа и јавних предузећа и даље бити најзначајнији инвеститор и партнер грађевинској индустрији Србије неопходно је одговарајућим прописима и политиком Владе обезбедити услове за учешће домаћих предузећа на тендерима за избор најповољнијег понуђача.

Услови за нуђење морају омогућити појединим домаћим предузећима, а код пројеката веће вредности и/или технолошке сложености, њиховим удружењима испуњавање захтеваних услова у погледу:

- укупног годишњег прихода,
- референтних објеката,
- гаранцијског потенцијала,
- расположиве опреме и кадрова, пре свега доказаних тимова и др.

Један од сталних чланова тела за спровођење тендерске процедуре по закону о јавним набавкама и комисије за жалбе треба да буде представник Привредне коморе Србије.

При избору најповољнијег понуђача предност дати домаћим фирмама у складу са законом и напред предложеном политиком Владе.

Уколико се уз поштовање наведених ставова и оправданих пословних разлога посао додељује страном понуђачу исти ће се доделити само уз услов да је испунио обавезу да за конкретан посао мора ангажовати домаћа грађевинска предузећа у минимално прописаном обиму посла (40-60% уговорене вредности пројекта), у партнерском односу.

3.2.2. Централни тендерски комитет

Послове избора извођача радова за све пројекте који се финансирају из буџета Србије поверити сталном телу Владе - Централном тендерском комитету. На овај начин би се стручни послови у припреми тендера, услови за учешће на тендерима, поступак евалуације понуда и избора извођача одвијали уједначено за пројекте свих министарстава према утврђеној политици владе уз повећану ефикасност и транспарентност поступка.

3.2.3. Техничко-технолошке и економске анализе пројеката који се реализују по међудржавним аранжманима

За све пројекте који могу бити предмет међудржавних споразума Влада је обавезна да ангажује домаће консултанте за израду техно-економских анализа пројекта којим би се проценили услови за реализацију и обавезно изабрале домаће фирме као носиоци реализације пројеката у сарадњи са фирмама земаља са којима се међудржавни споразум склапа.

3.2.4. Државни гарантни фонд

Ради обезбеђења услова домаћим фирмама за давање потребних финансијских гаранција на тендерима држава ће основати државни гарантни фонд. Домаће фирме би конкурисале за коришћење средстава из овог фонда за пројекте у земљи и иностранству по условима које би прописала држава.

Доле потписане институције су спремне да организују и ангажују све националне потенцијале у даљој разради предметне проблематике а у циљу развоја грађевинарства и свеопштег развоја Србије.

ИНЖЕЊЕРСКА
КОМОРА СРБИЈЕ

ПРИВРЕДНА КОМОРА
ГРАЂЕВИНСКЕ
ИНДУСТРИЈЕ СРБИЈЕ

ПРИВРЕДНА
КОМОРА СРБИЈЕ

Миљасав Дамњановић
председник

Мирослав Брковић
председник

Марко Чадеж
председник